

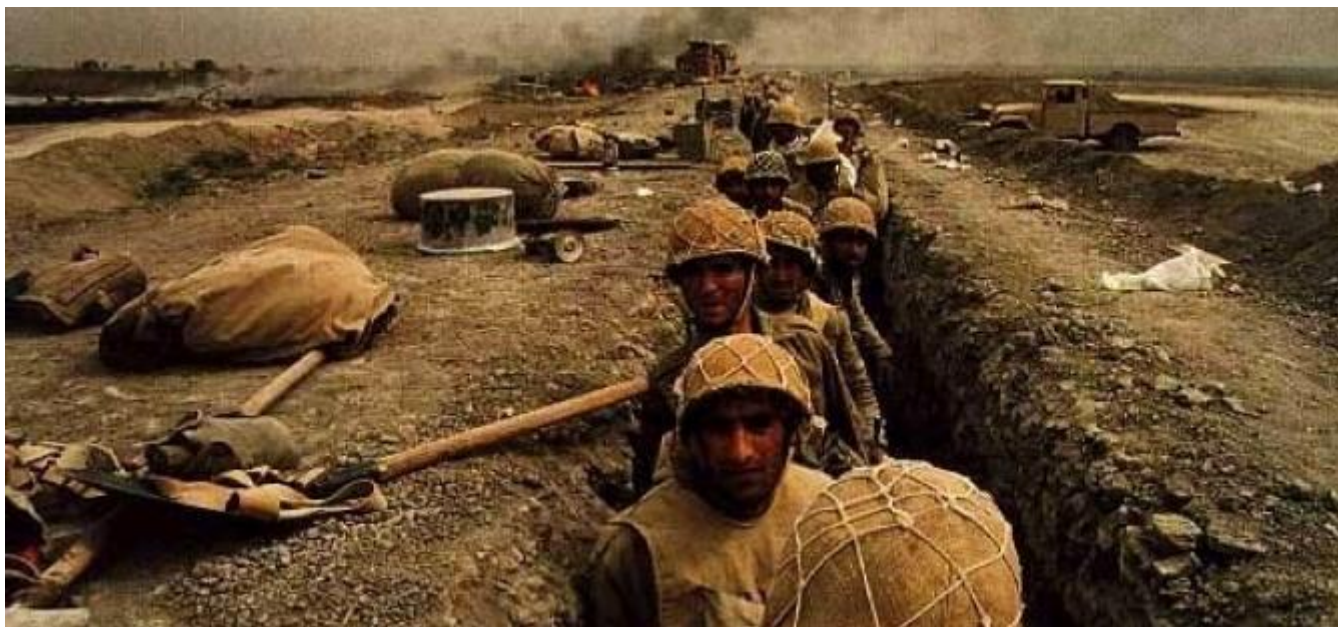
SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

VÁLKA MEZI IRÁKEM A ÍRÁNEM

Autoři: Petruška Šustrová, Josef Mlejnek jr.

Dne 22. září 1980 začala iráckým útokem na Írán válka, která trvala dlouhých osm let a která si vyžádala milion a půl lidských životů, ba možná i více. Spojené státy i Sovětský svaz v ní tehdy podporovaly Saddáma Husajna. Proč?

Dobrý večer, vážení a milí posluchači, vítáme Vás u dalšího dílu našeho cyklu. Dnes naši pozornost zaměříme na válku mezi Irákem a Íránem, která začala invází iráckých vojsk do Íránu 22. září 1980. Tento vleklý a nesmírně krvavý konflikt skončil uzavřením příměří 20. srpna 1988, takřka po osmi letech. Oba státy patří dodnes k nejproblematičtějším z hlediska mezinárodní bezpečnosti, byť každý z trochu jiných důvodů. Ovšem válka, kterou spolu v osmdesátých letech minulého století vedly, je pro pochopení současné situace v oblasti klíčová. Ve své době se nazývala také jako Válka v Perském zálivu, což se později ujalo jako označení jiného konfliktu v letech 1990-91. Příčiny války byly jednak historické: oba státy si činily historické územní nároky. Dále jim šlo o ropná naleziště a v neposlední řadě stály v pozadí konfliktu i důvody náboženské.

V roce 1968 převzala v Iráku moc **strana Baas**, a Irák si začal činit nároky na provincii Chúzestán, jež se nachází na západě Íránu a hraničí s Irákem. A je velmi bohatá na ropu. Jako odpověď začal Írán v roce 1974 povzbuzovat Kurdy proti Iráku. V roce 1979 se stal jeden z vůdců strany Baas **Saddám Husajn** prezidentem, a hned rok nato rozpoutal válku. Irák předpokládal, že pokud válku vyhraje, zmocní se obrovských nalezišť ropy, svrhne režim ajatolláha Chomejního a stane se hlavní mocností Perského zálivu a celého arabského světa.

V Íránu, cíli iráckého útoku, došlo rok před tím k radikální změně režimu, kterou přinesla islámská revoluce. Jejím výsledkem bylo nastolení vlády islámských šíitských fundamentalistů, přestože se na jejím rozpoutání podílely i levicové a liberální síly, resp. všechny složky opozice proti režimu šáha **Muhammada Rezy Pahlavího**. Jeho vládu v letech 1941–1979 sice provázely snahy o uskutečnění některých sekulárních a liberálních reforem, ale špatná hospodářská situace a policejní praktiky režimu způsobily od šedesátých let vzrůst opozičních nálad mezi obyvatelstvem, které se plně rozvinuly v letech sedmdesátých. Hlavní jednotící figurou šáhových odpůrců se stal šíitský duchovní **ajatolláh Rúholláh Chomejní**, kterého šáhův režim nejprve

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

uvěznil a později vyhostil ze země. Všeobecně respektovaný Chomejní vypracoval v exilu doktrínu, podle níž má v zemi vládnout duchovenstvo, a to až do příchodu mystického 12. imáma. Po revoluci z roku 1979 byly Chomejního ideje aplikovány, často dosti brutálně, při přeměně Íránu na teokratický režim.

Ale jak vlastně došlo k rozdělení islámu na ší'itskou a sunnitskou větev a kdo má být oním tajemným dvanáctým imámem? To nám prozradí ukázka z článku Dana Hrubého, který v časopisu Reflex v roce 2004 napsal: **„Po smrti proroka Muhammada vypukl boj o nástupnictví. O to, kdo bude chalífou – světským a duchovním vůdcem islámské obce. Stoupenci nástupnictví nejbližšího Muhammadova příbuzného, zetě a bratrance Alího (a posléze i jeho synů), si začali říkat ší'at Alí – strana Alího, zkráceně Ší'a. Podle nich Muhammad předal Alímu schopnost komunikovat s Bohem a označil ho za nástupce během cesty ze své poslední pouti do Mekky. Skutečnost, že se Alího jméno v koránu ani jednou neobjevuje, vysvětlují ší'ité dodatečnou manipulací se svatým textem. Ší'ité od počátku tahali za kratší konec.“** Moc pro sebe uzurpoval rod Umajjovců. Prorokův zeť Alí byl zavražděn po pěti letech vlády, prorokův vnuk Husajn, ústřední postava ší'itského islámu, byl v říjnu 680 obklíčen a zabit u Karbaly vojskem umajjovského chalífy. V roce 873 zemřel Hasan al-Askarí, jedenáctý muž v generační posloupnosti po Alím, a jeho syn Muhammad zmizel. **„Zmizení Muhammada se stalo základem náboženské koncepce ší'itů. Dvanáctý imám je nazýván skrytým Pánem času a ší'ity spojuje víra, že se jednoho dne vrátí jako mesiáš – mahdí. Povede ší'ity do závěrečného džihádu (proti sunnitům stejně jako nevěřícím) a na zemi zavládne království Boží,“** píše dále Dan Hrubý. Ačkoli se ší'itský islám nikdy nestal jednotným proudem – má snad až tři sta odnoží a sekt –, hlásí se k němu kolem 170 miliónů muslimů. Většinu mají ší'ité v Íránu (89 procent obyvatelstva), Ázerbájdžánu (75 procent), Bahrajnu (70 procent) a Iráku (65 procent). Z výčtu je zřejmé, že nejvýznamnějšími ší'itskými zeměmi jsou – vzhledem k absolutnímu počtu obyvatel – Írán a Irák. Platí to přesto, že spolu vedly dlouhou a vyčerpávající válku, kterou Saddámův režim zejména v muslimském světě prezentoval jako válku sunnitů (Iráku) se ší'ity (Íránem), a též jako válku Arabů proti Peršanům. Baasistický irácký režim (přes svůj relativně sekulární charakter ovládaný sunnity) ší'ity pronásledoval od svého nástupu v roce 1968.

Etnická, náboženská i politická situace v daném prostoru tedy byla a je velmi komplikovaná. **V Íránu nastolila revoluce z roku 1979 fundamentalistický ší'itský režim**, v Iráku tvořili ší'té sice většinu obyvatelstva, avšak utiskovanou sunnitskou menšinou. A zatímco obyvatelé Iráku jsou Arabové, Íránci jsou Peršané, velice hrdí na svou velmi starobylou historickou tradici. Jednou z hlavních příčin, proč Saddám Husajn zaútočil na Írán, byla obava, že Teherán využije iráckých ší'itů ke svržení Husajnova režimu a získá tak dominantní postavení v oblasti. A irácký prezident sázel též na to, že po revolučních zmatcích a čistkách bude irácká armáda slabá. **„Saddám měl pro invazi do Íránu několik důvodů. K vydání rozkazu jej však nakonec vyprovokovala až událost, kterou považoval za přímý útok na svůj režim – pokus o atentát na iráckého ministra zahraničí Tárika Azíze. Saddám byl přesvědčen, že za akcí stál Írán, a proto musí okamžitě jednat, jinak bude dalším na řadě. Krom toho rovněž snil o ovládnutí iráckých zásob ropy, z nichž se většina nacházela v etnicky arabské provincii Chúzestán. Husajn se domníval, že místní Arabové nedokáží odolat vábení arabského nacionalismu. Posledním důvodem k útoku se pak stal Saddámův záměr okupovat soutok řek Eufratu a Tigridu, možná nejstrategičtější delty na celém světě,“** píše Robert Baer v knize "Jak naložit s ďáblem. Íránská velmoc na vzestupu".

Irácké jednotky rychle obsadily iránské přístavní město Choramšahr, ale Íránci zastavili jejich postup těsně před městem Abadán, nedalekým centrem petrochemického průmyslu. Íránští Arabové v provincii Chúzestán navíc navzdory Saddámovým nadějím zůstali loajální Teheránu. Íránci Saddámovu ofenzívu definitivně zastavili v prosinci 1980, dva měsíce po zahájení invaze, a začátkem roku 1981 už irácké jednotky ustupovaly. V roce 1982 Íránci dobyli město Choramšahr zpět. Saddám Husajn se pokusil vyjednat o míru, avšak ajatolláh Chomejní si usmyslel, že by se Íránci neměli spokojit s pouhým odražením iráckého útoku, ale měli by usilovat o dobytí Bagdádu. Proto iránské armádě rozkázal přejít do protiofenzívy. Íránské jednotky se však daleko neprobily. Dejme opět slovo Robertu Baerovi: **„Nikdo v iránské armádě nedokázal**

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

Chomejního přesvědčit o marnosti války; ajatolláh totiž věřil, že iráctí ší'ité, tvořící jádro Saddámovy armády, nebudou bojovat – že pokud dostanou šanci, přidají se na stranu ší'itského Íránu, místo iráckého režimu sunnitských Arabů. Chomejní navíc věřil, že Bůh stojí na straně Íránu a že Írán bude obdařen jistým vítězstvím, stačí, když prostě nepřestane bojovat. Krev tekla proudem. Írán se uchýlil k zákopové taktice z první světové války a proti opevněným iráckým pozicím hnal jednu vlnu pěšáků za druhou. Stovky a tisíce mladých iráckých mužů, mnohdy útočících s holýma rukama, zemřelo jen a jen proto, aby utvrdilo víru iráckých duchovních. Íránci uposlechli volání po nutnosti mučednické smrti, ale jejich ochota k oběti místo naplnění Chomejního snu o definitivním zničení Saddáma vyústila spíš v nesmyslná jatka. Chomejní si až po osmi letech a smrti celé irácké generace konečně uvědomil, že Írán nemůže v konvenční válce proti Iráku zvítězit. Počty obětí, pohybující se mezi jedním a dvěma miliony mrtvých, byly zdrcující. Ovšem Írán si z konfliktu odnesl důležité ponaučení: Do takovéhle války se už nikdy nepustí. Příští válka – a Íránci věděli jistě, že další války přijdou – už bude jiná.“

Počet obětí nesmyslně navyšoval i způsob „čištění“ iráckých minových polí, který internetová stránka Svoboda pro Írán popisuje následovně: „**Tisíce mladých chlapců z chudých rodin byly od devíti let věku verbovány na základě příslibu přímé vstupenky do ráje po mučednické smrti. Dostali malé plastové klíčky korejské výroby, které jim měly odemknout brány do ráje, a byli posláni, aby vlastními těly vyčistili irácká minová pole...**“ Irák zase používal bojové plyny, a to nejen proti Íráncům, ale i proti vlastnímu kurdskému obyvatelstvu. Smutnou proslulost si v tomto ohledu získal plynový útok na kurdské město Halabdža v Iráku z března 1988, při němž zahynulo 5000 lidí, často žen a dětí, a přes 10 000 jich bylo zraněno, mnohdy s trvalými následky. K válce patřilo též oboustranné bombardování měst, jak letadly, tak raketami Scud. Irák začal posléze útočit na irácké ropné plošiny a tankery. Teherán tuto strategii opětoval. Podle údajů britské pojišťovny Lloyd's bylo zničeno přes 500 komerčních plavidel, na nichž zahynulo přes 400 námořníků. Většina iráckých úderů zasáhla kuvajtské lodě, což vyvolalo intenzivnější tlak mezinárodního společenství na Írán, aby boje ukončil. Lodím z neutrálních zemí směřujících do iráckých přístavů zajišťovaly ochranu Sovětský svaz i Spojené státy.

Konstantou zahraniční politiky Íránu bylo od roku 1979 nepřátelství vůči Spojeným státům. I proto Spojené státy, podobně jako většina západních zemí, podporovaly Irák. Irák však podporoval i Sovětský svaz. Výzbroj Saddámových vojsk pocházela především ze Sovětského svazu, a pak rovněž z Francie. Íránská islámská revoluce, jak vidno, již tehdy vystrašila jak demokratický západ, tak komunistický východ. Ostatně, západní demokracie i sovětský komunismus patřily mezi režimy sekulární, demokracie se snaží být vůči náboženství neutrální, komunismus ho chtěl zničit. V tehdejší době většina zemí k revolučnímu Íránu lze spatřovat předzvěst hlavní konfliktní osy současného světa – **sporu mezi sekulárním liberalismem a islámským fundamentalismem**. Přitom agresorem byl tehdy jednoznačně Irák. A dodejme, že finančně Irák podporovala i většina bohatých arabských států z oblasti Perského zálivu. Později, zejména po útoku na Irák v roce 2003, pak mnozí Georgi Bushovi a jeho administrativě předhazovali, že v osmdesátých letech byl Saddám Husajn americkým spojencem. Ano, v mezinárodní politice se aliance často mění a ropa je prvořadou strategickou surovinou. Henry Kissinger prý na otázku, koho by měly Spojené státy ve válce Iráku s Íránem podporovat, odpověděl, že nejlepší by bylo, kdyby prohrály oba státy. Z tohoto hlediska je hlavní americký strategický cíl v oblasti vlastně neměnný: oslabit Irák i Írán a zajistit si maximum kontroly nad ropnými zdroji. Zda se to daří, je téma na jiný pořad.

Přestože byl západním zemím tehdy sympatičtější Irák Saddáma Husajna (kdežto Írán jednoznačně podporovala například Severní Korea), západní zbrojovky chtěly hlavně dobře vydělat. Zásobovaly tedy obě válčící strany. Což se týkalo třeba i neutrálního Rakouska. Robert Schuster, šéfredaktor časopisu Mezinárodní politika, o rakouské vazbě k irácko-iráckému konfliktu v březnu 2010 v Lidových novinách napsal: „**Dceřiná společnost státního ocelářského koncernu VOEST firma Noricum v hornostýrském Liezenu se topila v dlužích. Její manažeři nutně potřebovali nové zakázky. Rozhodli se proto koupit licenci na výrobu kanonů od kanadské společnosti Gerald Bull. Ve Štýrsku se tedy začal vyrábět**

SLAVNÉ DNY

PŘÍBĚHY, KTERÉ PSALY HISTORII

dalekonosný kanon GHN-45, přičemž číslovka označovala dolet střely v kilometrech. Firma Noricum děla vyrobila i přesto, že Rakousko podle smlouvy o neutralitě žádné podobné zbraňové systémy nesmělo vlastnit, a tak se je snažila prodat v zahraničí. Jedním z kupců těchto superkanonů byl začátkem 80. let Irák Saddáma Husajna, tehdy zapletený do krvavé války s Íránem. Protože rakouské zákony o neutralitě zakazovaly vývoz zbraní do válčících zemí, oficiálně se děla exportovala do Jordánského království a teprve odtud směřovala do Iráku. Když si ovšem íránská strana krátce nato ve Vídni oficiálně stěžovala na dodávky dalekonosných děl nepříteli, rozhodli se manažeři Norica dodat 200 kanonů i Íráncům – v tomto případě oklikou přes Libyi. Zásobování obou stran konfliktu těmito superkanony dalo práci 1600 lidí v hospodářsky slabém horním Štýrsku a trvalo až do roku 1986. Už o rok dříve vyšly v rakouských novinách o celé akci první zprávy, včetně jednoznačných důkazů – fotografií lodí s obřími kontejnery pro Írán.“ Inu, pěkná ukázka vyváženého a věcného přístupu k mezinárodním problémům. Kolik však rakouské superkanony usmrtily na obou stranách konfliktu lidí, už asi nepůjde zjistit. Patrně více než 1600, což byl počet pracovních míst těmito zakázkami ve Štýrsku vytvořených.

Krvavý konflikt se vlekl, avšak žádná z bojujících zemí nedokázala strhnout vítězství na svou stranu. V červenci 1987 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci vyzývající k ukončení války. Írán ji nejprve odmítl, po nových ofenzivách Iráčanů se však rozhodl podvolit. **Mír byl uzavřen 20. srpna 1988**, země však obnovily diplomatické styky až o dvanáct let později. **Ve válce zahynul milión a půl lidských bytostí (ba možná i více) a další statisíce utrpěly zranění. Přitom výsledek války byl vlastně nulový: předválečné hranice zůstaly zachovány.** Irák však stál na pokraji bankrotu. V roce 1990 zaútočil na Kuvajt, čímž proti sobě vyvolal odvetu. Stal se z hlediska USA a Západu psancem, s podobným statutem, jaký měl do roku 1990 spíše íránský revoluční režim.

Válku v Zálivu z roku 1991 sledoval celý svět se zatajeným dechem v přímém přenosu – na stanici CNN. Ve všeobecném povědomí tak zaujímá pozici velké války, byť při ní zahynulo – v uvozovkách řečeno – jen několik desítek tisíc lidí. Ale – účastnily se jí vyspělé západní státy, a tudíž se to jejich obyvatel jaksi více týkalo. Zato válku mezi Irákem a Íránem svět nikdy nevzal plně na vědomí.

ÚKOLY:

- 1) Podtrhej slova, kterým nerozumíš.
- 2) Pracuj s textem pomocí následující tabulky.

v	Udělej fajfku na okraji textu, jestliže určitá informace v textu potvrzuje, co jsi věděl/a nebo sis myslel/a, že víš.
-	Udělej minus, jestliže je informace, kterou čteš, v rozporu s tím, co víš. Tímto znaménkem můžeš označit také nějaký rozpor uvnitř textu.
+	Udělej plus, jestliže informace, kterou se dozvíš, je pro tebe nová a zároveň důvěryhodná.
?	Udělej otazník, jestliže se objeví informace, které nerozumíš, která tě mate nebo o které by ses chtěl/a dozvědět více.